

Hikem

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi İslami İlimler Fakóltesi Dergisi
Journal of Karamanoglu Mehmetbey University Faculty of Islamic Science

Eylöl/September 2023

Cilt/Volume: 1

Sayı/Issue: 1

Hikem

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi İslami İlimler Fakóltesi Dergisi
Journal of Karamanoglu Mehmetbey University Faculty of Islamic Science

Yayıncı/Publisher:

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi İslami İlimler Fakóltesi

Sahibi/Publisher:

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi

Baş Editör/Editor-in-Chief:

Dr. Talha FORTACI

Editör/Editor:

Dr. Öğr. Üyesi Abdullah Muaz GÜVEN

Editör Yardımcısı/Co-Editor:

Arş. Gör. Meral GEZEN

Arş. Gör. Ahmet Faruk SİLİFKE

Yayın Kurulu/Editorial Board:

Prof. Dr. İbrahim COŞKUN

Prof. Dr. Muhammet TARAKÇI

Prof. Dr. Bayram DALKILIÇ

Doç. Dr. Yunus İNANÇ

Dergi Kurulu/Journal Board

Prof. Dr. İbrahim COŞKUN

Doç. Duran Ali YILDIRIM

Doç. Dr. Mesut CAN

Doç. Dr. Mustafa BAŞKONAK

Doç. Dr. Yusuf Erdem GEZGİN

Mizanpaj Editörü

Dr. Nevfel AKYAR

Yazım Editörü

Arş. Gör. Fatma GÜLER

Hikem

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi
Journal of Karamanoglu Mehmetbey University Faculty of Islamic Science

Amaç ve Kapsam

HİKEM, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi tarafından Mart ve Eylül ayı olmak üzere yılda iki defa yayımlanan ulusal hakemli bir dergidir. Dergimiz dinî araştırmalar alanına dair (Sosyal ve Beşeri Bilimler/Din Bilimleri) araştırma makalesi, derleme makale, çeviri makale, kitap kritiği, çeşitli tanıtım yazıları gibi çalışmalarını yayımlamayı amaçlamaktadır. Böylece yayımlanan nitelikli çalışmalar vasıtasıyla literatüre katkı sunulması hedeflenmektedir. Dergimizin yayım dili Türkçe olmakla beraber Arapça, İngilizce gibi diğer dünya dillerinde de yayım yapılmaktadır. Yayımlanmak amacıyla gönderilen makaleler, çift taraflı kör hakemlik sistemine tabi tutulur. Ayrıca özel elektronik bir program marifetiyle söz konusu yazıların daha önce yayımlanmadığı ve intihal içermediği teyit edilir. Dergimize gönderilen makalelerden herhangi bir ücret talep edilmemektedir. Mart sayısı için makale gönderiminde son tarih 15 Şubat, Eylül sayısı için makale gönderiminde son tarih 15 Ağustos olarak tayin edilmiştir.

HİKEM, Sosyal ve Beşerî Bilimler/Din alanlarında karşılaştırmalı ve disiplinler arası çok yönlü özgün çalışmalarını (İslam, din, etik, bilim, antropoloji, tarih, hukuk, dil bilim, felsefe, psikoloji, sosyoloji, eğitim, edebiyat ve sanat) yayımlamaktadır.

HİKEM, açık erişim olarak Committee on Publication Ethics (COPE) tarafından yayımlanan rehberleri ve politikaları dikkate almaktadır. Ön kontrolden geçirilen makaleler, iThenticate yazılımını kullanarak intihal için taranır. İntihal/kendi kendine intihal tespit edilirse yazarlar bilgilendirilir. Editörler, gerekli olması halinde makaleyi değerlendirme ya da üretim sürecinin çeşitli aşamalarında intihal kontrolüne tabi tutabilirler. Yüksek benzerlik oranları, bir makalenin kabul edilmeden önce ve hatta kabul edildikten sonra reddedilmesine neden olabilir. Bu oranın dipnot ve kaynakça hariç %20'dan az olması beklenir.

Etik İlkeler ve Yayın Politikası

HİKEM, bilimsel bilginin tarafsız ve saygın bir şekilde gelişimi ve dağıtımını ilkesini benimser. Bu doğrultuda uygulanan süreçler, yazarların ve yazarları destekleyen kurumların çalışmalarının kalitesine doğrudan yansımaktadır. Hakemli çalışmalar bilimsel yöntemi somutlaştıran ve destekleyen çalışmalardır. Bu noktada sürecin bütün paydaşlarının (yazarlar, yayıncı, hakemler ve editörler) etik ilkelere yönelik standartlara uyması önem taşımaktadır. Hikem yayın etiği kapsamında tüm paydaşların aşağıdaki etik sorumlulukları taşımasını beklenmektedir.

Anket ve Mülakata Dayanan Çalışmalar

HİKEM, bilimsel süreli yayıncılıkta etik güvence oluşturmak amacıyla, Yayın Etiği Komitesi'nin (COPE) "Dergi Editörleri için Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama Rehber İlkeleri" ve "Dergi Yayıncıları için Davranış Kuralları" ilkelerini benimsemektedir. Bu kapsamda dergiye gönderilen çalışmalarda yazarlardan aşağıdaki hususlara uymaları istenmektedir:

1. Etik kurul izni gerektiren, tüm bilim dallarında yapılan araştırmalar için etik kurul onayı alınmalı, bu onay makalenin ilk sayfasında belirtilmeli ve etik onay belgesi makaleyle birlikte dergipark sistemine yüklenmek suretiyle belgelendirilmelidir.

2. Etik kurul izni gerektiren araştırmalarda, izinle ilgili bilgilere (kurul adı, tarih ve sayı no) yöntem bölümünde, ayrıca makalenin kaynakça kısmından sonra; olgu sunumlarında, bilgilendirilmiş gönüllü olur/onam formunun imzalandığına dair bilgiye makalede yer verilmelidir.

Özel Sayı

Dergimiz Yayın Kurulu'nun talebi üzerine özel sayı yayımlayabilir.

Kör Hakemlik

Değerlendirme Süreci **HİKEM**'e gönderilen makaleler, ez iki hakem tarafından çift taraflı kör hakemlik değerlendirmesine tabi tutulur. Hakemlik süreci bilimsel yayımlamanın başarısının merkezinde bulunmaktadır. Hakemlik sürecinin korunması ve iyileştirilmesi taahhüdümüzün bir parçasıdır.

Yayın Politikası

Yayımlanmak üzere dergimize gönderilen makaleler önce editoryal ön incelemeden geçirilir ve derginin yayın politikasına ve yazım ilkelerine uygun olarak hazırlanıp hazırlanmadığı kontrol edilir. Daha sonra intihali önlemek için benzerlik taramasına tabi tutulur. Bu aşamalardan sorunsuz olarak geçen makaleler, çift taraflı körleme modelinin kullanıldığı ekran değerlendirmesi sürecine dahil edilir.

1. Yazarlık

- Kaynakça listesi eksiksiz olmalıdır.
- İntihal ve sahte veriye yer verilmemelidir. İntihal taraması neticesinde benzerlik oranı dipnotlar ve kaynakça hariç olmak üzere %20 ve üzeri olan makaleler dergi yayın politikası gereğince doğrudan reddedilir.
- Aynı araştırmanın birden fazla dergide yayımlanmasına teşebbüs edilmemeli, bilim araştırma ve yayın etiğine uymalıdır. Bilim araştırma ve yayın etiğine aykırı eylemler şunlardır:
 - İntihal: Başkalarının fikirlerini, metotlarını, verilerini, uygulamalarını, yazılarını, şekillerini veya eserlerini sahiplerine bilimsel kurallara uygun biçimde atıf yapmadan kısmen veya tamamen kendi eseriymiş gibi sunmak,
 - Sahtecilik: Araştırmaya dayanmayan veriler üretmek, sunulan veya yayımlanan eseri gerçek olmayan verilere dayandırarak düzenlemek veya değiştirmek, bunları rapor etmek veya yayımlamak, yapılmamış bir araştırmayı yapılmış gibi göstermek,
 - Çarpıtma: Araştırma kayıtları ve elde edilen verileri tahrif etmek, araştırmada kullanılmayan yöntem, cihaz ve materyalleri kullanılmış gibi göstermek, araştırma hipotezine uygun olmayan verileri değerlendirmeye almamak, ilgili teori veya varsayımlara uydurmak için veriler ve/veya sonuçlarla oynamak, destek alınan kişi ve kuruluşların çıkarları doğrultusunda araştırma sonuçlarını tahrif etmek veya şekillendirmek,
 - Tekrar yayım: Bir araştırmanın aynı sonuçlarını içeren birden fazla eseri doçentlik sınavı değerlendirmelerinde ve akademik terfilerde ayrı eserler olarak sunmak, • Dilimleme: Bir araştırmanın sonuçlarını araştırmanın bütünlüğünü bozacak şekilde, uygun olmayan biçimde parçalara ayırarak ve birbirine atıf yapmadan çok sayıda yayın yaparak doçentlik sınavı değerlendirmelerinde ve akademik terfilerde ayrı eserler olarak sunmak,
 - Haksız yazarlık: Aktif katkısı olmayan kişileri yazarlar arasına dâhil etmek, aktif katkısı olan kişileri yazarlar arasına dâhil etmemek, yazar sıralamasını gereksiz ve uygun olmayan bir biçimde değiştirmek, aktif katkısı olanların isimlerini yayım sırasında veya sonraki baskılarda eserden çıkarmak, aktif katkısı olmadığı halde nüfuzunu kullanarak ismini yazarlar arasına dâhil ettirmek,

- Diğer etik ihlali türleri: Destek alınarak yürütülen araştırmaların yayınlarında destek veren kişi, kurum veya kuruluşlar ile onların araştırmadaki katkılarını açık bir biçimde belirtmemek, insan ve hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalarda etik kurallara uymamak, yayınlarında hasta haklarına saygı göstermemek, hakem olarak incelemek üzere görevlendirildiği bir eserde yer alan bilgileri yayımlanmadan önce başkalarıyla paylaşmak, bilimsel araştırma için sağlanan veya ayrılan kaynakları, mekânları, imkânları ve cihazları amaç dışı kullanmak, tamamen dayanaksız, yersiz ve kasıtlı etik ihlali suçlamasında bulunmak (YÖK Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi, Madde 8).

2. Yazarın Sorumlulukları

- Tüm yazarlar önemli oranda araştırmaya katkıda bulunmalıdır.
- Makaledeki tüm verilerin gerçek ve özgün olduğu beyanı gerekir.
- Tüm yazarlar geri çekmeyi ve hataların düzeltilmesini sağlamak zorundadır.

3. Hakemliklerin Sorumlulukları

- Değerlendirmeler tarafsız olmalıdır.
- Hakemler araştırmayla, yazarlarla ve/veya araştırma fon sağlayıcılar ile çıkar çatışması içerisinde olmamalıdır.
- Hakemler ilgili yayımlanmış ancak atıfta bulunulmamış eserleri belirtmelidirler.
- Kontrol edilmiş makaleler gizli tutulmalıdır.

4. Editöryal Sorumluluklar

- Editörler bir makaleyi kabul etmek ya da reddetmek için tüm sorumluluğa ve yetkiye sahiptir.
- Editörler kabul ettiği ya da reddettiği makaleler ile ilgili çıkar çatışması içerisinde olmamalıdır.
- Sadece alana katkı sağlayacak makaleler kabul edilmelidir.
- Hatalar bulunduğu zaman düzeltmenin yayımlanmasını ya da geri çekilmesini desteklemelidir.
- Hakemlerin ismini saklı tutmalıdır ve intihal/sahte veriye engel olmalıdır.

İçindekiler/Contents

Jenerik / i
Amaç ve Kapsam / ii
Etik İlkeler ve Yayın Politikası (Editorial Policies) / iii
İçindekiler (Contents) / v
Editörden (From the Editor) / vii

Araştırma Makaleleri / Research Articles

Silsiletu'l-Lisan ve el-Arabiyyetu Beyne Yedeyk Arapça Öğretim Setlerinde Tâbi'lerin Öğretiminin İncelenmesi

Reviewing the Teaching of Successions in Silsiletu'l-Lisan ve al-Arabiyyetu Beyne Yedeyk Arabic Teaching Sets

Öğr. Gör. İsmail Aldemir / 1-15

XVI. Yüzyıla Ait İki Memlûk Cildinin Tezyînî Açısından Değerlendirilmesi

The Evaluation of Two Mamluk Bindings of the XVI. Century in Terms of Enriching

Öğr. Gör. Dr. Betül Şahin / 17-36

Kitab-ı Mukaddes'in Protestanlık Öncesi Almanca Çevirilerine Bir Bakış

A Look at the Pre-Protestant German Translations of the Bible

Dr. Öğr. Üyesi Salih Çinpolat / 37-50

Tercüme Makaleler / Translate Articles

XVII. Yüzyılın Ortalarına Kadar Belh'in Topoğrafyası

The Topography of Balkh Down to the Middle of the Seventeenth Century / Prof. Dr. Zeki Velidi Togan

Doç. Dr. Mesut Can / 51-60

Kur'an Tefsirinde İsrâiliyyât Kullanımına Dair Modern Arapça Çalışmalara Bir Bakış

A Review of Contemporary Arabic Scholarship on the Use of Isrâiliyyât for Interpreting the Qur'an / Kareem Rosshandler

Dr. Nevfel Akyar / 61-77

SİLSİLETU'L-LİSAN VE EL-ARABIYYETU BEYNE YEDEYK ARAPÇA ÖĞRETİM SETLERİNDE TÂBİ'LERİN ÖĞRETİMİNİN İNCELENMESİ

REVIEWING THE TEACHING OF SUCCESSIONS IN SILSILETU'L-LISAN VE
AL-ARABIYYETU BEYNE YEDEYK ARABIC TEACHING SETS

İsmail Aldemir

Öğretim Görevlisi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi,
Arap Dili ve Belagatı Anabilim Dalı

Karamanoglu Mehmetbey University, Faculty of Islamic Sciences, Department of
Arabic Language and Rhetoric

ismailaldemir@kmu.edu.tr

 0000-0003-0279-7087

Makale Bilgisi/Article Information

Makale Türü <i>Article Type</i>	Araştırma Makalesi <i>Research Article</i>
Geliş Tarihi <i>Date of Submission</i>	08.08.2023
Kabul Tarihi <i>Date of Acceptance</i>	07.09.2023
Yayın Tarihi <i>Date of Publication</i>	30.09.2023
Yayın Sezonu <i>Pub Date Season</i>	Eylül <i>September</i>
DOI	
Benzerlik Taraması <i>Plagiarism Checks</i>	Yapıldı – iThenticate <i>Yes – iThenticate</i>
Değerlendirme <i>Peer-Review</i>	Ön İnceleme: Bir İç Hakem (Editörler Kurulu Üyesi - Yayın Kurulu Üyesi) İçerik İncelemesi: İki Dış Hakem - Çift Taraflı Körleme <i>Single anonymized AInternal (Editor board member) Double anonymized - Two External</i>
Etik Beyan <i>Ethical Statement</i>	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. <i>It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited</i>
Atf Bilgisi <i>Citation</i>	İsmail Aldemir, "Silsiletu'l-Lisan ve el-Arabiyyetu Beyne Yedeyk Arapça Öğretim Setlerinde Tâbi'lerin Öğretiminin İncelenmesi", Hikem 1/1 (2023), 1-15.

Öz

Makalede Arap gramerinde anadili Arapça olmayanlara tâbî'lerin öğretimi incelenmiştir. Bu gramer kurallarının Arap dili öğretimindeki okuma, yazma, dinleme ve konuşmadan oluşan dört dil becerisine etkisi araştırılmıştır. Anadili Arapça olmayanlara Arap dilini öğretmek için hazırlanan Silsiletu'l-lisan ve el-Arabiyyetu beyne yedeyk dil öğretim setleri örnek olarak alınmıştır. İki setin tâbî'leri öğretim yöntemlerinin karşılaştırması yapılarak ana dili Arapça olmayanlara dil öğretiminde faydalı katkılar sundukları sonucuna varılmıştır. Sıfat, tevkid, bedel, atf-ı beyan ve atf-ı nesaktan oluşan tâbî'lerin anadili Arapça olmayanlara öğretiminde bu iki kaynak arasında kıyaslamalar yapılmış ve yeterlilik dereceleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca eksik görülen yönler ile ilgili çözüm önerileri sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili ve Belagatı, Tâbî'ler, Silsiletu'l-lisan, el-Arabiyyetu beyne yedeyk, Anadil

Abstract

In the article, the teaching of the successions whose mother tongue is not Arabic in Arabic grammar is examined. The effects of these grammatical rules on four language skills of Arabic language including reading, writing, listening and speaking were investigated. Silsiletu'l-lisan and al-Arabiyyetu beyne yedeyk language teaching sets prepared to teach Arabic language to non-native Arabic speakers were taken as an example. By comparing the teaching methods of the two sets of Tâbî'is, it has been concluded that they provide useful contributions in language teaching to those whose mother tongue is not Arabic. It has been determined that these two sources, despite some deficiencies, provide sufficient information in the teaching of subjects whose mother tongue is non-Arabic, consisting of adjectives, tawkid, badal, atf-ı bayan and atf-ı nesak. In the conclusion part of the article, solutions for these missing aspects are presented.

Keywords: Arabic grammar, Successions, Silsiletu'l-lisan, al-Arabiyyetu beyne yedeyk, Mother Tongue

Giriş

İletişim ve ulaşım araçlarının hızla geliştiği dünyada insanların birbirleriyle olan ilişkileri de artmıştır. Bu bağlamda iletişimde dilin vazgeçilmez bir faktör olduğu görülmüştür. Birçok farklı dilin insanlar tarafından bilinmesi iletişimin daha sağlıklı yürütülmesine katkı sağlamıştır. Tek yabancı dil bilmek yeterli olmamış, birden fazla yabancı dile ihtiyaç duyulmuştur.¹ Arapça konuşulan coğrafyalarda son zamanlarda yaşanan gelişmelerden sonra Arap dilini öğrenmek isteyenlerin sayısında artış gözlenmiştir.² Bu durum, anadili Arapça olmayanlara Arapçayı öğretmek amacıyla yeni öğretim materyallerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Birleşik Arap Emirlikleri merkezli el-Lisânu'l-umm dil eğitim kurumunun *Silsiletu'l-lisân*³ ve Suudi Arabistan merkezli el-Arabîyyetu li'l-cemî'in *el-Arabîyyetu beyne yedeyk*⁴ dil öğretim setleri bu amaçla hazırlanmıştır.

Günümüzde yabancı dil öğretimi önem kazanmış, en az öğretilen dil kadar dilin hangi yöntemle öğretileceği üzerinde durulmuştur. Bu durum dil öğretim materyallerinin seçimini de önemli hale getirmiştir. Ülkemizde orta ve yükseköğretim kurumlarında okutulan Arapça derslerinde ders materyali olarak çoğunlukla *Silsiletu'l-lisân* ve *el-Arabîyyetu beyne yedeyk* öğretim setlerinin seçildiği görülmektedir.⁵ Tamamlayıcı Arapça dilbilgisi kurallarından olan tâbî'lerin bu setlerde nasıl öğretildiğini bilmek Arapçayı öğreten ve öğrenenler açısından önem taşımaktadır. Çünkü bu tamamlayıcı unsurların bilinmesi öğrenilen hedef dilin dil becerilerinin daha etkin bir şekilde öğretilmesine, öğrenilmesine ve kullanılmasına katkı sağlayacaktır. Arap gramerinde tâbî'ler başlığı altında sıfat, tevkîd, atf-ı beyân, atf-ı nesak ve bedel konuları ele alınmıştır.⁶ Tâbî'lerin öğretiminde uygulanan yöntemler ve Arapça okuma, dinleme, yazma ve konuşma becerilerinde doğru kullanımına bu yöntemlerin yaptığı katkı makalenin konusunu oluşturmuştur. Örnek olarak seçilen *Silsiletu'l-lisân* ve *el-Arabîyyetu beyne yedeyk*'te tâbî'leri içeren konuların ele alınış şekli, konuların öğretilmesinde hangi yöntemlerin kullanıldığı karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Arapçayı anadili olarak kendi doğal ortamında öğrenenlerde okuma-anlama, dinleme-anlama, yazma ve konuşmadan oluşan dört temel dil becerisi zaman içerisinde gelişmektedir. Arapçayı anadili dışında yabancı dil olarak öğrenenlerin bu dil becerilerini öğrenirken ya da kullanırken yaptıkları hataları düzeltecek ve onlara

¹ Candemir Doğan, *Arapça Öğrenim ve Öğretim Kılavuzu* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2011), 11.

² Ahmet Yıldız, "Türkiye'de Arapça Öğretiminde Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri", *Yüksek Öğretimde Arapça Eğitimi 1* (Konya: Palet Yayınları, 2020), 40.

³ Muhammed Abs vd., *Arapça Dil Serisi / Silsiletu'l-Lisan* (İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Yayınları, 2014).

⁴ Abdurrahman İbrahim el-Fevzan vd., *el-Arabîyyetü Beyne Yedeyk* (Riyad: el-Arabîyyetü li'l-Cemî', 2011).

⁵ Hacı Yılmaz, "Silsiletu'l-lisan İsimli Arapça Eğitim Setinin Dilbilgisi Öğretim Yöntemi Açısından Değerlendirilmesi", *Journal of Human Sciences* 16/3 (2019), 726.

⁶ Omer Muhammed Ali Ebû Nuvvâs, *et-Tevâbi' fi Dav'i 'İlmi'l-Muâsir* (Câmiatu Mute, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2006), 1.

yardımcı olacak doğrudan bir unsur bulunmamaktadır. Ayrıca, öğretim aşamasında temel dil becerilerinin oluşmasına katkı sağlayacak unsur olan dilbilgisi öğretimi de önem arz etmektedir. Öğrenilen dilin bütün unsurlarıyla kullanılabilmesi doğru cümle yapılarının kurulabilmesine bağlanmıştır.⁷ Makalede, tabi'ler özelinde dört dil becerisinin oluşmasında katkısı olan dilbilgisi kurallarını iki setten hangisinin daha etkin kullandığı, birbirlerine benzer ya da farklı yönlerinin neler olduğu, Arapçayı öğrenenin kendi dilinde karşılığı tam olarak bulunmayan dilbilgisi kurallarının öğretiminde ne kadar etkili oldukları ele alınmıştır. Setlerde verilen örneklerin bu dil becerilerini geliştirmeye ve konuların anlaşılmasına sundukları katkılar ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Anadili Arapça olmayanlara Arapça öğretimi ve tâbi'ler konusunda farklı çalışmalar yapıldığı görülmüştür. "Silsiletü'l-Lisan İsimli Arapça Eğitim Setinin Dilbilgisi Öğretim Yöntemi Açısından Değerlendirilmesi"⁸ adlı makalede *Silsiletu'l-lisan* öğretim setindeki dilbilgisi öğretim yöntemleri genel olarak değerlendirilmiştir. "Linguistic structures common in Arabic Language education chains for non-native speakers: (Arabic as a Model for Young Learners) descriptive, analytical evaluative study" isimli çalışmada ise öğretim setlerindeki kalıp ifadelerin öğretimi üzerinde durulmuştur.⁹ "Bedel ve Atf-ı Beyan'ın Arap Gramerindeki Yeri ve Mukayesesi"¹⁰ başlıklı yüksek lisans tezinde tabi'lerden olan bedel ve atf-ı beyanın tanımları yapılmış ve ikisi arasındaki farklar incelenmiştir. "Silsiletu'l-lisân Adlı Ders Kitabının Biçim ve İçerik Açısından İncelenmesi"¹¹ başlıklı yüksek lisans tezinde *Silsiletu'l-lisân* Arapça öğretim seti biçim ve içerik açısından incelemiş ve Arapça öğretimine sağladığı katkı üzerinde durulmuştur. "Arap dili Eğitiminde Kullanılan Silsiletu'l-lisan Setinin Öğrenci Öğretmen Görüşlerine Göre Yöntemsel Açısından Değerlendirilmesi ve Eksik Yönlerine Çözüm Önerileri"¹² başlıklı makalede ise öğrencilerin Arapça öğretimine ilişkin görüş ve düşüncelerine yer verilmiştir. "Türklere Arapça Öğretim Yöntem ve Teknikleri Sorunlar ve Çözümler"¹³ isimli çalışmada yabancı dil olarak Arapçanın Türklere öğretilmesinde uygulanan yöntem ve teknikler üzerinde

⁷ Câsim Mahmûd el-Hassûn - Hasan Ca'fer el-Halîfe, *Turuku Ta'lîmi'l-luğati'l-Arabiyye fi't-ta'lîmi'l-âm* (el-Beyzâ: Dâru'l-Kutubi'l-vataniyye, 1996), 235.

⁸ Yılmaz, "Silsiletu'l-lisan", 721-735.

⁹ İvad Ahmed Adrûb Muhammed - Ârif b. Şec'ân al'Usaymî, "Linguistic Structures Common in Arabic Language Education Chains for non-native Speakers : (Arabic as a Model for Young learners) Descriptive, Analytical Evaluative Study", *Ta'lîmu'l-'Arabiyye Luğaten Sâniyeten* 2 (2000), 45-109.

¹⁰ Sadık Koç, *Bedel ve Atf-ı Beyan'ın Arap Gramerindeki Yeri ve Mukayesesi* (Fırat Üniversitesi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2002).

¹¹ Özge Yazıcı, *Silsiletu'l-lisân Adlı Ders Kitabının Biçim ve İçerik Açısından İncelenmesi* (Gazi Üniversitesi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2016).

¹² Kerim Açık vd., "Arap Dili Eğitiminde Kullanılan Silsiletu'l-lisan Setinin Öğrenci-Öğretmen Görüşlerine Göre Yöntemsel Açısından Değerlendirilmesi ve Eksik Yönlerine Çözüm Önerileri", *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3 (2016), 181-204.

¹³ Ahmet Altun, *Türklere Arapça Öğretim Yöntem ve Teknikleri Sorunlar ve Çözümler* (İstanbul: Akdem Yayınları, 2017).

durulmuştur. Arapça öğretiminde karşılaşılan sorunlara dikkat çekilmiş ve çözüm önerileri sunulmuştur. “Yabancılara Arapça Öğretimi İçin: Arapça Öğretim Rehberi (Alan Uygulamaları)”¹⁴ isimli çalışmada dört dil becerisinin yanında dilbilgisi kurallarının öğretim ilke ve yöntemleri üzerinde durulmuştur. “el-Arabiyyetu Beyne Yedeyk ve Silsiletu’l-Lisan’ın Dört Temel Dil Becerisi Yönünden Karşılaştırılması”¹⁵ isimli yüksek lisans tezinde yabancı dil öğretim metotları araştırılmış, dört temel dil becerisinde Arap dili öğretiminin nasıl olması gerektiği ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. “el-Yasemîn İsimli Arapça Eğitim Setinin Dilbilgisi Öğretim Yöntemi Açısından Değerlendirilmesi”¹⁶ başlıklı makalede setteki dilbilgisi kurallarının işleniş yöntemleri ve değerlendirilmesi üzerinde durulmuştur. “Silsiletu’l-Lisan Kitabında Geçen Arapça Kelimelerde Anlam Değişmesi”¹⁷ isimli makalede sette kullanılan kelimelerin geçmişten günümüze uğradığı anlam değişmelerine yer verilmiş, bu kelimelerin sette kullanılmasının Arapça öğrenmeye katkısı üzerinde durulmuştur.

1. Silsiletu’l-Lisân ve el-Arabiyyetu Beyne Yedeyk’te Tâ’bilerin Öğretimi

Bu başlık altında *Silsiletu’l-lisân* ve *el-Arabiyyetu beyne yedeyk* öğretim setleri hakkındaki genel bilgi verilmiş, bu setlerde işlenen dilbilgisi kurallarından olan tâbi’ler ile ilgili elde edilen verilerin analizi yer almıştır. Tâbi’lerin hangi konulardan meydana geldiği, setlerde hangi düzeyden itibaren öğretilmeye başlandığı üzerinde durulmuştur. Tâbi’lerin işleniş ve öğretiminde takip edilen yollar belirlenmeye çalışılmıştır.

1.1. Silsiletu’l-Lisân ve el-Arabiyyetu Beyne Yedeyk

Silsiletu’l-lisân, anadili Arapça olmayanlara Arapçayı öğretmek amacıyla Birleşik Arap Emirlikleri’nin başkenti Abu Dabi’de bulunan Merkezu’l-Lisâni’l-Umm adlı merkez tarafından hazırlanmıştır. Muhammed Suphi Abs, Muhammed Said el-Ebras, Âmir Velîd es-Sibâ’î ve Mu’min Tevfîk el-Înân tarafından yazılmıştır. Sette hazırlık (A1), başlangıç (A2), orta (B1-B2) ve ileri seviye (C1-C2) den oluşan sekiz kitap yer almaktadır. Setin Türkiye baskısı Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Yayınları tarafından yapılmıştır.¹⁸

el-Arabiyyetu beyne yedeyk de *Silsiletu’l-lisân* gibi ana dili Arapça olmayanlara Arapçayı öğretmek amacıyla hazırlanmıştır. Suudi Arabistan’ın başkenti Riyad’da bulunan *el-Arabiyyetu li’l-cemî’* dil öğretim kurumu tarafından yayınlanmıştır. Abdurrahmân bin İbrâhim el-Fevzân, Muhtâr et-Tâhir ve Muhammed Abdullhâlik Muhammed Fadl setin yazarlarıdır. Bu set *Silsiletu’l-lisân*’dan farklı olarak başlangıç

¹⁴ Ahmad Nawaf Alruhban vd., *Yabancılara Arapça Öğretimi İçin : Arapça Öğretim Rehberi (Alan Uygulamaları)*, ed. Ahmad Nawaf Alruhban-Mutassem Mohammad Hamad (İstanbul: Akdem Yayınları, 2017).

¹⁵ Ahmet Demirtaş, *el-Arabiyyetu Beyne Yedeyk ve Silsiletu’l-lisan’ın Dört temel dil Becerisi Yönünden Karşılaştırılması* (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019).

¹⁶ Hacı Yılmaz, “el-Yâsemîn İsimli Arapça Eğitim Setinin Dilbilgisi Öğretim Yöntemi Açısından Değerlendirilmesi”, *Turkish Studies Language and Literature* 14/2 (2019), 995-1011.

¹⁷ Malek Hassan Mahmoud Abdul Qader, “Silsiletu’l-Lisân Kitabında Geçen Arapça Kelimelerde Anlam Değişmesi”, *Journal of Divinity Faculty of Hitit University* 19/2 (2020), 821-849.

¹⁸ Demirtaş, *el-Arabiyyetu Beyne Yedeyk ve Silsiletu’l-lisan*, 3.

(A1-A2) seviyesiyle başlamış, orta (B1-B2), ileri (C1) ve yüksek (C2) seviye ile tamamlanmıştır. Sette toplam sekiz kitap bulunmaktadır. Setin Türkiye baskısı Tekin kitabevi tarafından yapılmıştır.¹⁹

1.2. Tâbi'lerin Öğretimi

Ana dili Arapça olmayan ve Arapçayı yabancı dil olarak öğrenenler için dilbilgisi kuralların öğretimi öğrenilen dilin doğru olarak kullanımına doğrudan katkı sağlaması açısından önemli görülmüştür.²⁰ Çünkü yabancı dil öğretiminde gramer kurallarından faydalanılması dilin etkili bir şekilde kullanılmasında dili öğrenen kimseye fayda sağlayacaktır.²¹ Bu açıdan bakıldığında tâbi'lerin öğrenilmesi dilin doğru kullanılmasında fayda sağlayacak önemli unsurlar olarak görülebilir.

Tâbi'ler, "kendi başlarına i'rabı olmayıp, i'rab yönünden kendisinden önce gelen kelimeye uyan"²² kelimelerdir. Bundan dolayı tâbi'ler olarak adlandırılmışlardır. Her dilin kendine özgü dilbilgisi kuralları vardır. Tâbi'ler de Arap diline özgü kurallardandır.²³

Arap gramerinde tâbi'ler dört temel konudan oluşmaktadır. Bunlar na't (sıfat), tevkîd, atıf ve bedel'dir.²⁴ Sıfat kendi içinde sebebî sıfat ve hakîkî sıfat olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Tevkidin lafzî ve ma'nevi olmak üzere iki çeşidi vardır. Atıf ise atfı beyan ve atfı nesak olarak adlandırılan çeşitlere sahiptir. Bedel de el-Bedelu'l-mutabık, Bedelu'l-ba'z mine'l'kul, Bedelu'l-iştîmâl ve Bedelu'l-mubâyin olmak üzere dörde ayrılmıştır.²⁵

1.2.1. Setlerde Tâbi'lerin İşlenişi

Dilbilgisi kuralları, öğrenilen yabancı dilin okuma, yazma, dinleme ve konuşma becerilerinde dili öğrenene yardımcı olan ve dilin etkili kullanılmasını sağlayan temel unsurlardan sayılmıştır.²⁶ Anadili Arapça olmayanlara doğru yöntemlerle öğretilen Arapça dilbilgisi kuralları günlük hayatta dilin doğru bir şekilde kullanılmasına imkân sağlamalıdır.²⁷ Bu sebeple Arap gramerinde tamamlayıcı unsurlardan kabul edilen tâbi'lerin öğretiminde, öğrenenlerin düzeylerinin göz önünde bulundurulduğu öğretme

¹⁹ Demirtaş, *el-Arabiyyetu Beyne Yedeyk ve Silsiletu'l-lisan*, 2.

²⁰ Fatmeh W Alalawneh - Melinda Reichelt, *Strategies Used to Teach Arabic as a Foreign Language* (The Universty of Toledo, 2018), 13.

²¹ Özcan Başkan, *Yabancı Dil Öğretimi İlkeler ve Çözümler*, ed. Oraliş Meral (İstanbul: Multilingual, 2006), 49.

²² el-Ensâri İbn Hişâm, *Şerhu Katru'n-nedâ ve Bellu's-sadâ* (Dâru'l-hudâ ve'r-reşâd, 2007), 511; Mustafa Meral Çörtü, *Arapça Dilbilgisi Nahiv* (İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2004), 346.

²³ Siti Nurviyanti, "et-Tarîkatu'l-istikrâiyye fi Ta'lîmi't-Tevâbi'", *al Mahâra: Jurnal Pendidikan Bahasa Arab* 3/1 (2017), 127.

²⁴ Hâlid Abdulaziz, *en-Nahvu't-tatbîkî* (Mansûra Mısır: Dâru'l-lu'lu', 2019), 510.

²⁵ İbn Hişâm, *Şerhu Katru'n-nedâ ve Bellu's-sadâ*, 511-559; Nurviyanti, "et-Tarîkatu'l-istikrâiyye fi Ta'lîmi't-Tevâbi'", 126.

²⁶ Salih Kürşad Dolunay, "Dil bilgisi öğretiminin amacı ve önemi", *Türklük Bilimi Araştırmaları* 27 (2010), 277.

²⁷ Yılmaz, "Silsiletu'l-lisan", 1004.

yöntemlerinin kullanılmasının etkili ve verimli öğrenimi gerçekleştirmeye yardımcı olabileceği söylenebilir.²⁸

Her iki sette de tâbi'leri oluşturan konular, farklı seviyelerdeki kitaplara dağıtılarak ele alınmıştır. Böyle bir yolun izlenmesindeki amaç hedef kitlenin anadili Arapça olmayan öğrenciler olması, öğrenci düzeylerinin gözetilmesi ve dilbilgisi kurallarının diğer dil becerilerini destekleyen unsurlar olarak kabul edilmesi olarak düşünülebilir.²⁹ Her düzeydeki öğrencinin öğrendiği yabancı dildeki ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulması yabancı dilin öğretilmesini ve öğrenilmesini kolaylaştırıcı unsurlar olarak görülmüştür.³⁰

Silsiletu'l-lisân ve *el-Arabiyetu beyne yedeyk* öğretim setlerindeki tâbi'leri oluşturan konuların ele alındığı düzeyler ve konuların dağılımı aşağıda tablo halinde verilmiştir.

Tablo 1.

Silsiletu'l-lisanda Tâbi'lerin Ele Alındığı Düzeyler ve Konuların Dağılımı

KONULAR	DÜZEY	KONU İÇERİĞİ
Atıf(العطف)	Başlangıç (A2) (5.Ders)	الواو
Atıf(العطف)	Orta (B1) (2.Ders)	الواو، ثم، الفاء، أو
Atıf(العطف)	Orta (B2) (10.Ders)	معطوف، معطوف عليه، حروف العطف وإعرابه
Sıfat(الصفة)	İleri (C1) (3.Ders)	الصفة والموصوف، تتبّع الصفة الموصوف، أنواع الصفة
Tevkîd(التوكيد)	İleri (C2) (3.Ders)	التوكيد، أنواع التوكيد، إعراب التوكيد
Bedel(البدل)	İleri (C2) (4.Ders)	البدل، أنواع البدل، إعراب البدل

²⁸ Nurviyanti, "et-Tarîkatu'l-istikrâiyye fi Ta'lîmi't-Tevâbi'", 128-129.

²⁹ Muhammed Subhî Abs vd., *Silsiletu'l-Lisân Delilu'l-Muallim* (İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Yayınları, 2013), 17.

³⁰ Abdurrahman İbrahim el-Fevzân, *Idâât li Muallimi'l-luğati'l-Arabiyye li Ğayri'n-Nâtikine bi hâ* (Riyad, 2013), 213.

Tablo 2.

el-Arabîyyetu beyne yedeyk'te Tâbi'lerin Ele Alındığı Düzeyler ve Konuların Dağılımı

KONULAR	DÜZEY	KONU İÇERİĞİ
Atıf (العطف)	Orta (B1) (40.Ders)	الواو، تمّ، الفاء، أو
Sıfat (الصفة)	Orta(B1) (89.Ders)	الصفة والموصوف
Bedel (البدل)	İleri(C1) (52.Ders)	البدل، أنواع البدل، إعراب البدل
Tevkîd (التوكيد)	İleri (C1) (55.Ders)	التوكيد، أنواع التوكيد، إعراب التوكيد

Tablolar incelendiğinde her iki sette tâbi'lerin ele alındığı düzeylerin farklılık gösterdiği görülmektedir. Atıf konusu *Silsiletu'l-lisan'* da üç farklı düzeyde (A2, B1, B2) ele alınmıştır. *el-Arabîyyetu beyne yedeyk'te* ise sadece bir düzeyde (B1) konunun işlendiği görülmüştür. Sıfat konusu *Silsiletu'l-lisan'* da ileri (C1) düzeyde yer alırken *el-Arabîyyetu beyne yedeyk'te* orta (B1) düzeyde yer almıştır. Tevkîd ve bedel konuları *Silsiletu'l-lisan'* da ileri (C2) düzeyde öğretilirken *el-Arabîyyetu beyne yedeyk'te* ileri (C1) düzeyde işlenmiştir.

Setlerde tâbi'lerin öğretiminde klasik dilbilgisi kitaplarının aksine konulara birbiri ardınca yer verilmemiştir. Konular öğrencinin öğrendiği dildeki kazanımları göz önünde bulundurularak setlerin farklı düzeylerine dağıtılmıştır. Dili öğrenirken duyulan ihtiyaçlar gözetilerek dilin en etkin öğrenilebileceği ve kullanılabilirliği düzeylerde konulara yer verildiği görülmüştür.

1.2.2. Tâbi'lerin Öğretimde Kullanılan Yöntem

Yabancı dil öğretiminde dilbilgisi kurallarından nelerin, nasıl, niçin öğretileceğinin bilinmesi sürecin sağlıklı bir şekilde yürütülmesine ve istenilen hedefe varılmasına katkı sağlayacaktır. Bunu gerçekleştirmek için dilbilgisi kurallarını içeren ders materyalleri hedef kitlenin ihtiyaçlarına göre belirlenmeli³¹ ve uygun öğretme teknik ve yöntemleri seçilmeye çalışılmalıdır. Bu kurallar yoluyla dili öğrendiğini ve ihtiyaçlarını karşıladığını fark eden öğrenciye dilbilgisini öğretmek kolaylaşacaktır.³² *Silsiletu'l-lisân* ve *el-Arabîyyetu beyne yedeyk* setleri de bu amaca yönelik hazırlanmış öğretim materyalleri olarak kabul edilebilir.

Temel dilbilgisi kuralları kendi ana dilini öğrenenler için ne kadar önemli ise ana dili dışında yeni bir dil öğrenenler içinde o kadar önemli sayılmıştır.³³ Bundan dolayı setlerde tâbi'ler temel dilbilgisi kuralları öğretildikten sonra ele alınmaya başlanmıştır. Belirli oranda dil yeterliliğine sahip olan öğrencilerin bu kuralları anlaması ve öğrenilen dilin temel beceri alanlarında kullanması daha kolay olabilir. Bu yönden bakıldığında

³¹ Gıyasettin Aytas - M. Akif Çeçen, "Ana dili eğitiminde dil bilgisi öğretiminin yeri ve önemi", *Türklük Bilimi Araştırmaları* 27 (2010), 80.

³² Yılmaz, "el-Yâsemîn", 1000.

³³ Aytas - Çeçen, "Ana dili eğitiminde dil bilgisi öğretiminin yeri ve önemi", 78.

setlerde araştırma konusu olan gramer kurallarının dağılımı öğrencinin bilgi düzeyine göre yapıldığı söylenebilir.

Tâbi'lerin öğretimi bakımından iki set değerlendirildiğinde, dilbilgisi kurallarının öğretiminde klasik öğretim yollarının dışında farklı yol izlendiği görülmüştür. Kuralların ezberletilmesi yerine öğrencinin bu kuralları cümle ya da metinlerden kendisinin çıkarım yaparak bulması sağlanmaya çalışılmıştır.³⁴ Dilbilgisi kuralları öğretilirken anadili Arapça olamayanlara daha uygun olabileceği düşünülen istikrâ (tümevarım) yöntemi uygulanmıştır.³⁵ Bu bağlamda parçadan bütüne ulaşma gayesi güdülerken en sonda kural yalın bir şekilde verilmiştir.³⁶ Bu yöntemin *Silsiletu'l-lisân*'da *el-Arabiyyetu beyne yedeyk*'e göre daha başarılı uygulandığı söylenebilir. Tüm dilbilgisi konularının yanında tâbi'ler olarak adlandırılan atıf, sıfat, tevkîd ve bedel konuları özelinde *Silsiletu'l-lisân*'ın tümevarım yöntemine bağlı kalarak kuralları öğretmeye çalıştığı tespit edilmiştir. *el-Arabiyyetu beyne yedeyk*'te ise atıf ve sıfat konularında eksik olarak uygulanan yöntemin bedel ve tevkîd konularında daha özenli kullanıldığı görülmüştür.

Silsiletu'l-lisan öğretim setinde diğer dilbilgisi kurallarının öğretiminde olduğu gibi tâbi'lerin öğretiminde de öncelikle (تأمل الجمل الآتية، ولاحظ الكلمات التي تحتها خط) (Aşağıda gelen cümleleri düşün ve altında çizgi olan kelimelere dikkat et) ifadelerinden oluşan bir başlıkla öğrencilerin dikkati ilk olarak öğretilmek istenilen gramer konusuna çekilmek istenmiştir. (ذلك هو الأديب، ذلك) (اللغة العربية يتعلمها ناسٌ كثيرون)، (أحبُّ الجري والسباحة وكرة السلة.) atıf, (هو الأديب.) tevkîd ve (ألف كتاب القانون العالمُ ابنُ سينا.) bedel örneklerinde olduğu gibi cümleler verilmiştir. Daha sonra (تسمى الكلمات التي تحتها خط) (Altında çizgi olan kelimeler (.....) olarak adlandırılır) açıklaması yapılarak cümlelerdeki gramer kurallarını öğrencinin cümle içerisinde görmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Kurallar ise örnek cümlelerin hemen ardından (لاحظ) (Dikkat et) başlığı altında özet olarak verilmiştir. Kurallar verildikten sonra öğrencilerin konuları daha iyi anlayıp pekiştirebilmesi için alıştırma yer almıştır. Alıştırmalarda hedefin, öğrencinin cümle içerisinde öğretilen konuyu fark edebilmesi ve kuralları cümlede yerinde kullanması olarak belirlendiği görülmüştür. Temel dil becerilerinin neredeyse tamamıyla ilgili alıştırmalar yer almıştır. Sette, tâbi'leri içeren kuralların ana dili Arapça olmayan öğrencilere doğrudan ezberletilerek değil, tümevarım yöntemiyle öğretilmesi ve Arapçanın onlar tarafından etkin bir şekilde kullanılması sağlanmaya çalışılmıştır.

el-Arabiyyetu beyne yedeyk öğretim setinde ise atıf ve sıfat konuları (ملاحظة نحوية) (Dilbilgisi açıklaması) başlığı altında atıf ve sıfatın tanımı verilmiştir. Bu tanımları (أدرس) (التلوث والجريمة والازدحام من مشكلات المدن.) gibi atıf (ولاحظ) (أعتقد أنك طالبةٌ جديدةٌ.) gibi sıfat konularına örnekler verilerek öğrencinin bu kuralları

³⁴ Seda Senem Şahenk Erkan, "Fransızca Dilbilgisi Öğretiminin Karma Yöntemle Değerlendirilmesi", *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi* 6 (2016), 124-135.

³⁵ Nurviyanti, "et-Tarîkatu'l-istikrâiyye fi Ta'lîmi't-Tevâbi'", 126.

³⁶ Şahenk Erkan, "Fransızca Dilbilgisi Öğretiminin Karma Yöntemle Değerlendirilmesi", 124-135.

cümlelerde görmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Bedel ve tevkîd konularında atıf ve sıfat konularında uygulanan tümünden gelim yönteminden vazgeçilerek tümevarım yöntemi uygulanmaya başlanmıştır. Bu iki konu (قواعد اللغة) (Dil Kuralları) başlığı altında ilk olarak (أدرس ولاحظ) (İrdele ve dikkat et) başlığı altında (سافر أخوك محمد) bedel, (كلا سوف تعلمون ثم كلا سوف) (شرح) (Açıklama) başlığı altında bu örnekleri içerdiği kurallar ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Açıklamanın ardından (القاعدة) (Kural) başlığı atılarak dilbilgisi kuralı verilmiştir. Verilen kuralların ardından alıştırmalarla konu pekiştirilmeye çalışılmıştır. Temel dil becerilerinin tamamını kapsamasa da alıştırmalarda öğrencinin dili etkin kullanımına yönelik etkinliklere yer verilmiştir.

Silsiletu'l-lisan' da cümle örnekleri günlük hayattan seçilmiştir. Bu örnekler yoluyla öğrencinin öğrendiği kuralları temel dört dil becerisinde daha etkin kullanılmasının yolu açılmıştır. *el-Arabiyetu beyne yedeyk'* te ise günlük hayattan örneklerin yanı sıra Kur'an-ı kerim ve hadis-i şeriflerden seçilmiş örnekler daha çok yer almıştır. Sette, dini temalı örneklerin kullanılmış olması İlahiyat ve İslami İlimler Fakültelerindeki öğrencilere alanlarında kullanacakları Arapça için katkı sunma bakımından avantaj olarak görülebilir.

Her iki sette, Arap gramerinin tamamlayıcı unsurları olan tâbî'lerin öğretiminde ana dili Arapça olmayanlara okuma, dinleme, yazma ve konuşmadan oluşan dil becerilerini geliştirmeleri için günlük hayattan örnekler kullanmıştır. *el-Arabiyetu beyne yedeyk'* i *Silsiletu'l-lisan'* dan ayıran en önemli özellik olarak örnek cümle seçiminde dini temaların daha çok kullanılması gösterilebilir.

1.2.3. Atıf

Tâbî'lerden olan Atıf, "atıf harflerinden biriyle bir kelimeyi veya cümleyi kendinden önce olan bir kelimeye veya cümleye bağlamak"³⁷ olarak tarif edilmiştir. *Silsiletu'l-lisân* ve *el-Arabiyetu beyne yedeyk'* te tâbî'lerden ilk ele alınan konu atıf konusu olmuştur. *Silsilede* ilk olarak başlangıç (A2) düzeyinde atıf harflerinden biri olan vâv (واو) harfi öğretilmiştir. Ayrıntıya girilmeden vâv harfinin atıf harflerinden biri olduğu belirtilmiş, kullanım alanlarına dikkat çekilmiştir. Orta (B1) düzeyinde ise vâv (الواو)'a sümme (ثم), fâ (الفاء) ve ev (أو) atıf harfleri eklenerek bu bağlaçların anlamları ve kullanım alanlarına dikkat çekilmiştir. Orta (B2) düzeyinde ise daha fazla atıf harfine yer verilmesinin yanında bu harflerin birbirine bağladığı ma'tuf (المعطوف) ve ma'tufu aleyh (المعطوف عليه) olarak adlandırılan kelime ve cümleler ile ilgili kurallar verilmiştir. Bu kelimelerin i'rab yönünden birbirleri ile olan ilişkileri anlatılmıştır. Sette basitten başlayarak dil öğrenenin düzeyine göre atıfla ilgili bilgilerin verildiği görülmüştür. *el-Arabiyetu beyne yedeyk'* te ise atıf konusu sadece orta (B1) düzeyinde ele alınmıştır. Diğer düzeylerde bu konuya bir daha girilmediği görülmüştür. Orta (B1) düzeyinde sadece vâv (الواو), fâ (الفاء), sümme (ثم) ve ev (أو)'in atıf harfleri olduğu belirtilmiş, bağlaç

³⁷ Abdulaziz, *en-Nahvu't-tatbîkî*, 560; Sadi Çöğenli, *Ayet ve Hadis Örneklî Arapça Dilbilgisi Nahiv* (İstanbul: Cantaş Yayınları, 2014), 283.

olarak kullanıldıklarına ve i'rabına değinilmiştir. Daha fazla ayrıntı verilmemiştir. Bu yönüyle *el-Arabiyyetu beyne yedeyk* seti ile *Silsiletu'l-lisân* seti karşılaştırıldığında atf konusunun öğretiminde *el-Arabiyyetu beyne yedeyk*'in yetersiz kaldığı sonucuna varılmıştır. Her iki sette de diğer bir atf türü olan atf-1 beyan'a değinilmemiştir. Bu konunun ele alınmayışının sebebi olarak Arap gramerinde tartışılan ve daha çok tâbi'lerin diğer bir konusu olan bedel ile karıştırılması olarak gösterilebilir.³⁸

1.2.4. Sıfat

Tâbi'lerin diğer bir konusu da sıfattır. “Kendisinden önce gelen (tâbi' olduğu) kelimeyi niteleyen isim”³⁹ olarak tarif edilen sıfat her iki sette de atf konusundan sonra yer almıştır. *Silsiletu'l-lisân*'da ileri (C1) düzeyinde ele alınmıştır. Tanımı yapıldıktan sonra niteleyen (الصفة) ile nitelenenin (الموصوف) birbiriyle hangi yönlerden ilişkili oldukları üzerinde durulmuştur. Daha sonra sıfatın çeşitlerine değinilmiştir. *el-Arabiyyetu beyne yedeyk*'te ise konu orta (B1) düzeyinde işlenmiştir. Sadece tanımı yapılarak nitelediği isme i'rab yönünden uyduğu belirtilmiştir. Başka ayrıntıya girilmemiştir. Konunun setin başka düzeyinde de ele alınmadığı tespit edilmiştir. Sıfat konusunun da *Silsiletu'l-lisân* setinde *el-Arabiyyetu beyne yedeyk* setinden daha ayrıntılı olarak işlendiği görülmüştür. Her iki sette de içerisinde daha fazla ayrıntı barındıran ve ana dili Arapça olmayanların anlamada güçlük çekebileceği, sıfatın çeşidi olarak klasik nahiv kitaplarında işlenen sebê sıfat konusunun ele alınmadığı tespit edilmiştir.

1.2.5. Tevkîd

Tâbi'ler başlığı altında yer alan diğer bir konu da tevkîttir. Tevkîd “uyduğu, tâbi' olduğu kelimenin manasını kuvvetlendiren, pekiştiren, manadaki kapalılığı gideren ifade”⁴⁰ olarak tarif edilmiştir. *Silsiletu'l-lisân*'da ileri (C2) düzeyinde işlenmiştir. Tanımı yapıldıktan sonra lafzi ve manevi olmak üzere iki türü olduğu belirtilmiş, bu türler hakkında bilgi verilmiştir. Manevi tevkîdin çeşitleri üzerinde durulmuştur. Hem lafzi hem de manevi tevkîdin te'kid ettiği kelimeye hareke yönünden uyduğuna vurgu yapılmıştır. *el-Arabiyyetu beyne yedeyk*'te ise tevkîd konusu ileri (C1) düzeyinde yer almıştır. Atf ve sığata göre bu konu daha ayrıntılı ele alınmıştır. Tevkîdin tanımı yapılmış, lafzi ve manevi olmak üzere çeşitlerine değinildiği görülmüştür. Tevkîd konusu *Silsiletu'l-lisân*'da bedel konusundan önce işlenmiştir. *el-Arabiyyetu beyne yedeyk*'te ise bedel konusundan sonra bu konuya yer verilmiştir. Fakat her iki setin de bu konuları arka arkaya işledikleri tespit edilmiştir.

1.2.6. Bedel

Tâbi'lerden olan bedel “kendisinden önce gelen isme i'rab yönünden uyan isim”⁴¹ olarak tanımlanmıştır. *Silsiletu'l-lisân* setinde ileri (C2) düzeyinde yer almıştır. Tanımı

³⁸ Koç, *Bedel ve Atf-1 Beyan'ın Arap Gramerindeki Yeri ve Mukayesesi*; Muhammed Meşhud Hakçıoğlu, “Arapçada Bedel ve Atf-1 Beyân Kavramlarının Tanımı, Çeşitleri ve Aralarındaki Fonksiyonel Farklar”, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 48 (2020), 115-138.

³⁹ Abdulaziz, *en-Nahvu't-tatbîki*, 514.

⁴⁰ Çörtü, *Arapça Dilbilgisi*, 383.

⁴¹ Çörtü, *Arapça Dilbilgisi*, 386.

yapıldıktan sonra çeşitleri anlatılmıştır. İrab yönünden kendisinden önce gelen mübdelün minhe (مبدل منه) uyduğu ifade edilmiştir. *el-Arabiyyetu beyne yedeyk*'te ise konu ileri (C1) seviyesinde işlenmiştir. *Silsiletu'l-lisân*'da olduğu gibi konunun tanımı yapılmış, çeşitleri açıklanmıştır. Bedelin i'rabına da vurgu yapıldığı görülmüştür.

Sonuç

Anadili dışında yeni bir dil öğrenenler için o dille ilgili temel gramer kurallarının öğretilmesi önemli görülmüştür. Çünkü öğrenilen dilin dinleme, okuma, yazma ve konuşmadan oluşan temel dil becerilerinin düzgün kullanımı bu temel kurallara bağlanmıştır. Bu temel kurallar yerleştikten sonra dilin tamamlayıcı unsurları olan diğer gramer kurallarının öğretilmesi dilin öğrenen tarafından etkili bir şekilde kullanılmasına imkân sağlayabilir. Arap gramerinde kendisinden önceki kelimeyle doğrudan bağlantısı olan tâbî'lerin anadili Arapça olmayanlara öğretimi dört dil becerisinin kurallara uygun olarak kullanımını kolaylaştırabilir.

Tâbî'ler, anadili Arapça olamayanlar için hazırlanmış *Silsiletu'l-lisân* ve *el-Arabiyyetu beyne yedeyk* öğretim setlerinde bütün ayrıntılarıyla öğretilmemiştir. Ancak, öğrencinin öğrenilen hedef dildeki ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde öğretilmeye çalışıldığı söylenebilir. Setlerde, öğrenciyi gramer kurallarına boğmadan dildeki düzeyi dikkate alınarak kurallar verilmiştir. Çünkü setler gramer kurallarını öğretirken, bu kuralların dilin dört dil becerisinin kullanımında yardımcı ve tamamlayıcı unsurlar olduğunu göz önüne almıştır. Bu şekilde diğer gramer kurallarında olduğu gibi tâbî'lerin de sistemli bir şekilde öğretilmesi amaçlanmıştır.

Setlerde tâbî'lerin öğretiminde tümevarım yöntemi uygulanmaya çalışılmıştır. *Silsiletu'l-lisân*'da tâbî'leri içeren tüm konularda bu yönetime bağlı kalınmıştır. Ancak *el-Arabiyyetu beyne yedeyk*'te atıf ve sıfat dışında kalan tevkîd ve bedel konularında bu yönetime uyulduğu görülmüştür. Kurallar öncelikle cümle içerisinde gösterilmeye çalışılmış, daha sonra kurallar verilmiştir. Öğrenciye bunları zihninde yorumlama fırsatı verilmiştir. Alıştırmalarda temel dil becerilerinde bu kuralların uygulaması yaptırılmıştır. Bu sayede öğrenci uygulamalı olarak kuralları pekiştirme imkânına sahip olmuştur. *Silsiletu'l-lisân*'daki alıştırmalar, kuralların temel dil becerilerinin hemen tamamında uygulama imkânı verirken, *el-Arabiyyetu beyne yedeyk*'te alıştırmaların tam olarak temel dil becerilerini kapsamadığı söylenebilir. Bu yönde alıştırmaların eklenmesi seti tâbî'lerin öğretiminde daha etkili hale getirebilir.

Tâbî'lerin öğretiminde her iki sette de öğrenci düzeyleri göz önünde bulundurulmuştur. Konular, setlerde öğrencilerin öğrendikleri yeni dildeki bilgi birikimleri dikkate alınarak öğrenilmesi uygun görülen seviyede ele alınmıştır. Çünkü bu kurallar daha önce öğrenilen gramer kurallarının üstüne inşa edilebilir. Bu kuralların diğer dilbilgisi kurallarından bağımsız olarak öğretilmesi dili yeni öğrenenler tarafından anlaşılmasını zorlaştırabilir. Setlerde konuların, öğrencilerin bilgi birikimleri göz önüne alınarak farklı seviyelere dağıtılması tâbî'lerin öğretimini kolaylaştırmıştır.

Setlerde, örnek cümle ve alıştırmalarda öğrencilerin günlük hayatta temel dil becerilerinde kullanabilecekleri cümlelerin seçimine dikkat edilmeye çalışılmıştır. Karmaşık ve anlaşılması zor cümle yapılarından uzak durulmuştur. *el-Arabiyyetu beyne yedeyk* dini temalı cümleler kullanması yönüyle *Silsiletu'l-lisân*'dan ayrılmıştır. Bu tür

örneklerin kullanılması setin artı bir özelliği olarak görülebilir. *Silsiletu'l-lisân'* da ise dini temalar yok denecek kadar azdır.

Silsiletu'l-lisân' da tâbi'leri içeren konularının öğretiminde tümevarım yöntemi takip edilmiştir. *el-Arabiyyetu beyne yedeyk'* te ise atıf ve sıfat konularında tümden gelim, diğer konularda ise tümevarım yöntemi uygulanmıştır. Bu yönüyle sette tâbi'lerin öğretiminde uygulanan yöntemde bir tutarsızlığın olduğu görülmüştür. Hâlbuki verilen örnek cümlelerde öğrencinin gramer kurallarını görmesi, kendisinin yaptığı çıkarımla kurala ulaşması konuyu kavramasını kolaylaştırıcı bir unsur olarak görülebilir. Atıf ve sıfat konularında da tüme varım yönteminin kullanılması seti daha verimli hale getirebilir.

Silsiletu'l-lisân bütün tâbi' konularının öğretiminde yeterli olduğu söylenebilir. Ayrıntıya girmeden sade bir anlatımla konuların öğretilmeye çalışıldığı görülmüştür. Bunun yanında sette konu dışı örnek cümlelere yer verilmesi öğrencinin zihninde soru işareti bırakabilir. Örneklerin sadece konuyla ilgili cümlelerden oluşturulması daha verimli bir öğretimi ve öğrenimi sağlayabilir. *el-Arabiyyetu beyne yedeyk* atıf ve sıfat konularını yüzeysel olarak ele almıştır. Setin bu konularda yetersiz olduğu ifade edilebilir. Diğer konularda da daha fazla ayrıntı verilmesi konuların öğrenilmesini güçleştirebilir. Bu belirtilen durumlar setin olumsuz yönleri olarak görülmüştür. Ayrıntıya girilen konularda sadeleştirmeye gidilmesi, net ifadelerle kuralların verilmesi öğrencinin konuya ilgisini artırabilir. Öğrenmeyi kolaylaştıran bir unsur olabilir.

Yabancı dilde gramer kurallarının öğretiminde öğretmen ve öğrenci ihtiyaçlarının belirlenmesi öğrenimi kolaylaştırabilir. Bu ihtiyaçlara göre öğretim materyalleri ve yöntemleri seçilebilir. Anadili Arapça olmayanlara tâbi'lerin öğretiminde eksik ve fazla yönleri dikkate alınarak *Silsiletu'l-lisân* ve *el-Arabiyyetu beyne yedeyk* dil öğretim setleri ders materyali olarak tercih edilebilir. Kullandıkları öğretim yöntemleriyle Arap dilinin temel beceri alanlarında bu dili öğrenenlere katkı sunabilirler.

Kaynakça

Abdul Qader, Malek Hassan Mahmoud. "Silsiletu'l-Lisân Kitabında Geçen Arapça Kelimelerde Anlam Değişmesi". *Journal of Divinity Faculty of Hitit University* 19/2 (2020), 821-849.

Abdulaziz, Hâlid. *en-Nehvu't-tatbîkî*. Mansûra Mısır: Dâru'l-lu'lu', 3. Basım, 2019.

Abs, Muhammed vd. *Arapça Dil Serisi / Silsiletu'l-Lisan*. İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Yayınları, 4. Basım, 2014.

Abs, Muhammed Subhî vd. *Silsiletu'l-Lisân Delilu'l-Muallim*. İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Yayınları, 1. Basım, 2013.

Açık, Kerim vd. "Arap Dili Eğitiminde Kullanılan Silsiletu'l-lisan Setinin Öğrenci-Öğretmen Görüşlerine Göre Yöntemsel Açından Değerlendirilmesi ve Eksik Yönlerine Çözüm Önerileri". *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3 (2016), 181-204.

Alalawneh, Fatmeh W - Reichelt, Melinda. *Strategies Used to Teach Arabic as a Foreign Language*. The Universty of Toledo, 2018.

Alruhban, Ahmad Nawaf vd. *Yabancılara Arapça Öğretimi İçin : Arapça Öğretim Rehberi (Alan Uygulamaları)*. ed. Ahmad Nawaf Alruhban - Mutassem Mohammad Hamad. [İstanbul]: Akdem Yayınları, 2017.

Altun, Ahmet. *Türklere Arapça Öğretim Yöntem ve Teknikleri Sorunlar ve Çözümler*. [İstanbul]: Akdem Yayınları, 2017.

Aytaş, Gıyasettin - Çeçen, M. Akif. "Ana dili eğitiminde dil bilgisi öğretiminin yeri ve önemi". *Türklük Bilimi Araştırmaları* 0/27 (2010), 77-89.

Başkan, Özcan. *Yabancı Dil Öğretimi İlkeler ve Çözümler*. ed. Oraliş Meral. İstanbul: Multilingual, 2006.

Çöğenli, Sadi. *Ayet ve Hadis Örneklili Arapça Dilbilgisi Nahiv*. İstanbul: Cantaş Yayınları, 2014.

Çörtü, Mustafa Meral. *Arapça Dilbilgisi Nahiv*. İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 3. Basım, 2004.

Demirtaş, Ahmet. *el-Arabiyyetu Beyne Yedeyk ve Silsiletu'l-lisan'ın Dört temel dil Becerisi Yönünden Karşılaştırılması*. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Doğan, Candemir. *Arapça Öğrenim ve Öğretim Kılavuzu*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 1. Basım, 2011.

Dolunay, Salih Kürşad. "Dil bilgisi öğretiminin amacı ve önemi". *Türklük Bilimi Araştırmaları* 0/27 (2010), 275-284.

Ebû Nuvvâs, Omer Muhammed Ali. *et-Tevâbi' fî Dav'i 'İlmi'l-Muâsir*. Câmiatu Mute, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2006.

Fevzan, Abdurrahman İbrahim vd. *el-Arabiyyetü Beyne Yedeyk*. Riyad: el-Arabiyyetü li'l-Cemi', 2011.

Fevzân, Abdurrahman İbrahim. *İdâât li Muallimi'l-luğati'l-Arabiyye li Ğayri'n-Nâtikîne bi hâ*. Riyad, 2013.

Hakçıoğlu, Muhammed Meşhud. "Arapçada Bedel ve Atf-ı Beyân Kavramlarının Tanımı, Çeşitleri ve Aralarındaki Fonksiyonel Farklar". *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 48 (2020), 115-138.

Hassûn, Câsim Mahmûd el- - Halîfe, Hasan Ca'fer el-. *Turuku Ta'lîmi'l-luğati'l-Arabiyye fi't-Ta'lîmi'l-âm*. el-Beyzâ: Dâru'l-Kutubi'l-vataniyye, 1. Basım, 1996.

İbn Hişâm, el-Ensâri. *Şerhu Katru'n-nedâ ve Bellu's-sadâ*. Dâru'l-hudâ ve'r-reşâd, 1. Basım, 2007.

Koç, Sadık. *Bedel ve Atf-ı Beyan'ın Arap Gramerindeki Yeri ve Mukayesesi*. Fırat Üniversitesi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2002.

Muhammed, 'Ivad Ahmed Adrûb - al'Usaymî, Ârif b. Şec'ân. "Linguistic Structures Common in Arabic Language Education Chains for non-native Speakers: (Arabic as a Model for Young learners) Descriptive, Analytical Evaluative Study". *Ta'lîmu'l-'Arabiyye Luğaten Sâniyyeten* 2 (2000), 45-109.

Nurviyanti, Siti. "et-Tarîkatu'l-istikrâiyye fi Ta'lîmi't-Tevâbi'". *al Mahâra: Jurnal Pendidikan Bahasa Arab* 3/1 (2017), 124-149.

Şahenk Erkan, Seda Senem. "Fransızca Dilbilgisi Öğretiminin Karma Yöntemle Değerlendirilmesi". *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi* 6 (2016), 124-135.

Yazıcı, Özge. *Sisiletu'l-lisân Adlı Ders Kitabının Biçim ve İçerik Açısından İncelenmesi*. Gazi Üniversitesi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2016.

Yıldız, Ahmet. "Türkiye'de Arapça Öğretiminde Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri". *Yüksek Öğretimde Arapça Eğitimi 1*. 39-53. Konya: Palet Yayınları, 2020.

Yılmaz, Hacı. "el-Yâsemîn İsimli Arapça Eğitim Setinin Dilbilgisi Öğretim Yöntemi Açısından Değerlendirilmesi". *Turkish Studies Language and Literature* 14/2 (2019), 995-1011.

Yılmaz, Hacı. "Silsiletu'l-lisan İsimli Arapça Eğitim Setinin Dilbilgisi Öğretim Yöntemi Açısından Değerlendirilmesi". *Journal of Human Sciences* 16/3 (2019), 721-735.